

VALTIMONTEATTERI

Charlotte Jones: *Ilmauinti*

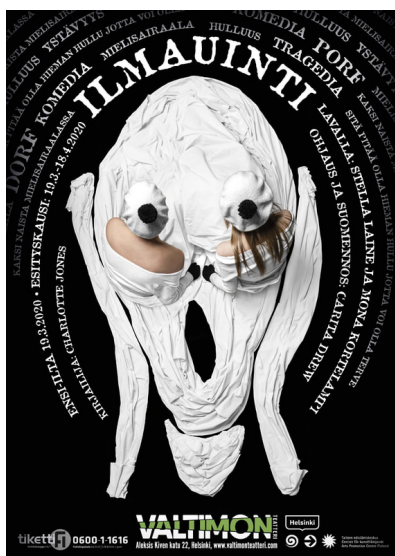
Oppimateriaalin tarkoitus on syventää teatterikokemusta ja antaa tehtävämalleja teatterissa käynnin jälkeiselle oppitunnille. Tehtävät on suunnattu ensisijaisesti lukiolaisille, mutta niitä voi hyödyntää myös yläkoulussa. Opettaja voi valita materiaalista ryhmälleen sopivimmat tehtävät.

Tehtävät on jaoteltu kolmeen osioon:

1. Ennen esitystä: näytelmän maailmaan orientoivia ennakkotehtäviä ja tutustumista aihepiiriin.
2. Esityksen aikana: tarkkailutehtäviä esityksen katsomista varten.
3. Esityksen jälkeen: tehtäviä seuraavalle oppitunnille, joilla käsitellään näytelmää.

1. ENNEN ESITYSTÄ

- Mitä näytelmän nimi ILMAUINTI tuo mieleesi? Näytelmästä sanotaan, että se on tragikomedial kahdesta naisesta mielisairaalassa. Tulkitse mainoskuvaa.

- Lue mielisairaalahoitoon historiasta tästä:
Mielisairaiden eristämisestä on asiakirjoja jo keskiajalta. Ensimmäinen tunnettu psykiatrinen sairaala on Bethlem Royal Hospital (tunnettu myös nimellä Bedlam), joka perustettiin Lontooseen vuonna 1247, ja joka vuoteen 1403 mennessä oli alkanut ottaa hoitoon psykiatrisia potilaita.

Keskiajan lopulla Suomessa ja muualla Euroopassa alettiin eristää mielisairaita perustamalla mielisairaaloita. Niitä kutsuttiin "Pyhän Hengen huoneiksi". Suomessa tällaisesta sairaalasta on ensimmäinen maininta vuodelta 1396. Sairaalat sijaitsivat kaukana kaupungeista, ja sairaalaan jouduttuaan potilas vietti siellä yleensä lopun elämänsä.

1800-luvun lopulta 1930-luvulle saakka vallitseva hoitomuoto oli potilaan "pakkokeinottomuus" eli potilaan pakottaminen sänkyyn ja pitkäkestoisiin kylpyihin. Pakkokeinottomuus johti eristämisen ja pakkopaidan sijasta rauhallisten ja rauhattomien potilaiden erottamiseen toisistaan ja jatkuvaan valvontaan. Kaikki akuuttipotilaat ja muut levottomat pakotettiin tavallisesti sänkyyn. Potilaita pidettiin päivittäin "prolongeeratuissa" eli pitkitetyissä kylvyissä 10–12 tuntia. He söivät ruokansa ja saattoivat nukkua yönsäkin kylvyssä. Muualla Euroopassa kylpyammeiden päällä vedettiin purjekangaspeittoja ja jopa puisia kansia, joiden alta näkyivät vain päät. Suomessakin potilasta saatettiin pitää kylvyssä vuorokausikaupalla, viikkoja, ja jopa kuukausia.

Kun potilas rauhoittui, hänet siirrettiin joko "konvalesenttiosastolle" ja kotiutettiin sieltä tai jos sairaus todettiin pitkäaikaiseksi, potilas siirrettiin pitkäaikais- tai työosastolle. Esimerkiksi Suomessa Niuvaniemessä valvontaosastoille rakennettiin erityiset kylpyosastot ja vuonna 1909 kylpyhoidon mahdollistava levottomien naisten osastorakennus, jossa oli kylpysalin verran ammeita. Levottomia, enimmäkseen skitsofreniaa sairastavia potilaita ei aina ollut helppo pakottaa pysymään vuoteessa, joten potilaita vahtivassa hoitoajattelussa potilaat pakotettiin verkkosänkyihin eli hullunarkkuihin. Ne olivat puulaatikoita, mahdollisesti sisältä pehmustettuja, jonka laitojen yli pingotettiin naruverkko. Verkkosänkyä pidettiin pienempänä pahana kuin eristämistä. Muita hoitokeinoja olivat mm. insuliinishokkihoito (potilas laitettiin koomaan liiallisella insuliinilla), lobotomia (potilaalta katkaistiin aivoista otsalohkojen yhteys taaemmas aivoihin), sähköshokkihoito (aivoihin johdettiin sähkövirtaa).

Mielisairaaloihin päädyttiin joskus melko sattumanvaraisesti ja usein väärin perustein. Jos kunnan köyhäintalo oli täynnä, ihmisiä voitiin lähettää toisiin laitoksiin, kuten mielisairaalaan. Mielisairaaloihin toimitettiin pakkopäätöksillä alkoholisteja, vajaamieliseksi kutsuttuja kehitysvammaisia, joita ei saatu vajaamielislaitoksiin sekä vanhoja ihmisiä, jotka olisivat tarvinneet ennen kaikkea ruumiillisen tutkimuksen. Myös ylemmän luokan vanhemmat toimittivat 'huonosti käyttäytyviä' tyttäriään hoitoon. Heille annettiin erilaisia diagnooseja kuten 'hysteria' tai 'imbesilli'. Mielisairaaloihin suljettiin myös lapsia. Ainakin vielä vuonna 1955 kehitysvammaisia lapsia asutettiin vanhainkoteihin ja mielisairaaloihin.

Vuonna 1949 Suomessa Pitkäniemen mielisairaalan ylilääkäri Ilmari Kalpa arvosteli, että sähköshokkeja ja eristämistä käytetään erittäin heikoin lääketieteellisin perustein, etenkin jos hoitohenkilökunta päättää hoidon aiheen. Eristäminen ei

hänen mukaansa saanut riippua hoitohenkilökunnan mielipiteestä, vaan sallia vain "lääkärin valvonnan alaisena".

1960-luvun psykiatrinen kulttuuri oli hyvin diagnostinen ja esineellistävä. Lääkärit kohtelivat potilaita tietoisin julmasti. Lääkäri saattoi esimerkiksi pistää potilastaan neulalla selkään vain havainnollistaakseen lääketieteen opiskelijoille, ettei katatonista skitsofreniaa sairastava reagoi kipuun. Suomalaisen psykiatrin Claes Anderssonin mukaan potilaiden oikeusturva oli täysin olematon. Heillä ei ollut yhteiskunnallisissa elimissä lainkaan edustajia, jotka olisivat valvoneet edes heidän oikeuttaan riittävään ravintoon. Mielisairaalassa tarjottavaan ruoka-annokseen oli varattu usein vain puolet summasta, joka sai kulua tavallisessa sairaalassa.

Mielisairaanhoidon kehittyminen vakiintui 1960- ja 1970-luvulla. 1970-luvulla potilaat mm. saivat enemmän oikeuksia, ja jos potilas ei halunnut ottaa hoitoa vastaan, oli hoidon keskeyttämistä tai lopettamista harkittava. Erilaiset terapiat ja ongelmista puhuminen alkoi yleistymään ja samalla väheni julmemmat fyysiset hoitokeinot.

1990-luvun alussa ympäri Eurooppaa psykiatrinen hoito yhdistettiin osaksi yleissairaanhoidon ja täten monia mielisairaaloita suljettiin.

- Lue suojeluspyhimys Dymphnasta tästä:

Pyhä Dymphna oli legendan mukaan 600-luvulla Irlannin kuninkaan tytär. Kun Dymhnan äiti kuoli, hänen isänsä mielenterveys heikkeni, mutta kuninkaalliset neuvonantajat kehotti häntä etsimään uuden vaimon. Hänelle kelpasi vain nainen joka näyttäisi samalta kuin edesmennyt vaimonsa ja koska ketään ei löytynyt, alkoi isä himoitsemaan tyttärtään, sillä hän oli ainoa joka muistutti hänen vaimoaaan. Dymphna pakeni rippi-isänsä kanssa nykyisen Belgian alueelle Gheeliin. Dymhnan isä seurasi heitä ja surmasi heidät molemmat. Legenda syntyi, kun Gheelistä löydettiin 1200-luvun alussa miehen ja naisen jäännökset sekä niiden lähellä olleesta kivistä piirtokirjoitus DYMPHNA. Kun luut haudattiin uudelleen, tapahtui useiden mielisairaiden ja kaatumatautisten paranemisia. Sen vuoksi Dymphnasta tuli mielisairaiden, kaatumatautisten ja unissakävelijöiden taivaallinen suojelija. Gheeliin perustettiin jo 1200-luvun lopulla mielisairaiden hoitolaitos, ja sen täytyttyä hoidettavia alettiin sijoittaa 1300-luvulla paikkakunnan asukkaiden koteihin. Tämä on vanhin maininta mielisairaiden kotihoidon järjestämisestä. Dymhnan muistopäivä oli 15. toukokuuta. Hänen historiallinen taustansa on epävarma.

- Lue Ilmauinnin esittelyteksti Valtimonteatterin nettisivuilta:

<https://www.valtimonteatteri.com/ilmauinti.html>

Millaisia odotuksia sinulla on näytelmästä esittelyn ja muun tietämänne ja kuulemanne perusteella?

2. ESITYKSEN AIKANA

Teatteriesityksessä kaikki asiat motivoidaan tarinan ja sen teemojen kautta. Jokainen esityksessä nähty ja kuultu seikka on tarkoin suunniteltu ja hiottu yksityiskohtia myöten. Tarkkaile eri osa-alueita, kuten:

- Tarkkaile millä tavoin ÄÄNITEHOSTEITA JA MUSIIKKIA käytetään esityksessä. Mitä mielikuvia niistä syntyvät?
- Valitse toinen NÄYTTELIJÖISTÄ tarkasteltavaksi ja seuraa kuinka hänen roolihahmonsa kehittyy näytelmän aikana. Näyttelijä esittää kahta eri hahmoa, mieti onko niissä yhtäläisyyksiä.
- Yritä painaa mieleen ainakin yksi historiallisen naisen nimi, joka mainitaan DIALOGISSA?
- Huomioi esityksessä tapahtuvat TANSSIT JA LIIKKEET. Mieti mitä ne kuvastavat.
- Yritä painaa mieleen esityksen alussa mainittu vuosiluku sekä esityksen lopussa mainittu vuosiluku. Kuinka kauan Dora ja Proserpina vietti mielisairaalassa?

3. ESITYKSEN JÄLKEEN

Puretaan tarkkailutehtävät luokassa keskustellen. Kootaan yhteisiä vastauksia ja yleisiä kokemuksia teatterivierailusta. Seuraavat tehtävät on suunniteltu siten, että ne jaetaan pienryhmille omiksi tehtäviksi, joiden vastaukset ryhmäläiset esittelevät muille. Muu luokka voi osallistua keskusteluun. Täten näytelmän voi käydä monipuolisemmin ja yksityiskohtaisemmin läpi. Lopussa kirjoitustehtävä.

Keskustelutehtäviä pienryhmissä:

- Keskustelkaa millaisia tunteita ja ajatuksia näytelmä herätti?
- Löytyikö näytelmästä aiheita tai teemoja, jotka pätevät vielä tänäkin päivänä?
- Jäikö mieleen yhtään historian naista, joita näytelmässä mainittiin? Miettikää miksi heistä puhuttiin ja miksi Dora oli niistä niin kiinnostunut.
- Keskustelkaa syistä miksi Dora ja Proserpina laitettiin mielisairaalaan ja miettikää oliko heillä mielenterveysongelmia.
- Kirjoittakaa näytelmän teemat A3-papereille siten, että yhdellä paperilla on yksi teema. Jakakaa paperit pöytäryhmiin. Keskustelkaa kustakin teemasta pöytäryhmässä 10 minuutin ajan. Kirjoittakaa ajatuksianne paperille. Kun aika on kulunut, vaihtakaa pöytäryhmää. Tutkikaa ensin edellisen ryhmän kirjoittamia ajatuksia. Keskustelkaa teemasta niiden avulla ja täydentäkää muistiinpanoja. Purkakaa lopuksi ajatuksianne koko luokan kesken.

Esimerkkejä näytelmän teemoista: naisten oikeudet, mielenterveys, vapaus/vankeus, hylkääminen, ystävyys, vanhemmuus, homoseksuaalisuus, 1920-luku, ensimmäinen maailmansota, unelmat.

Kirjoitustehtävä:

- Jokainen kirjoittaa puolen sivun mittaisen kritiikin näytelmästä.

TAI

Jatka lauseita ja perustele näkemyksesi virkkeellä tai kahdella:

1. Pidin näytelmässä eniten...
2. Epäselväksi minulle jäi...
3. Kirkkaimmaksi mieleen jäi...
4. Näytelmän hahmoista mieluisin minulle oli...
5. Puvustus oli minusta...
6. Lavastus oli minusta...
7. Näyttelijät olivat...
8. Olisin toivonut, että...
9. Minusta näytelmän rakenne oli...
10. Näytelmä herätti minussa...

Antakaaopettajalle, ja kootkaa yhteisiä pointteja. Mistä oltiin samaa, mistä eri mieltä? Mikä jäi vahvimpana mieleen?